

Total solformørkelse på Færøerne den 20. marts 2015

Af Michael Cramer Andersen, Christianshavns Gymnasium og KVANT

Den 20. marts i år var der total solformørkelse i et bælte, der kun krydsede land på Færøerne og Svalbard. Her berettes om oplevelsen på en tur til Færøerne med en færge med ca. 800 solformørkelsesturister, herunder flere læsere af KVANT.

Indledning

Prognoserne for at få klart vejr på Færøerne var ikke store – ca. 30 %. Men hvis man slet ikke tager afsted for at se en total solformørkelse er chancen for at se én lig nul. Der går mange år imellem, at en total solformørkelse kommer tæt på danske himmelstrøg. Den næste totale solformørkelse i Danmark er nemlig først i 2142. Senest fænomenet kunne opleves under danske himmelstrøg var i 1851 eller 1954, hvor der var en total solformørkelse som bl.a. kunne ses i Norge – og Færøerne, som vi godt kan regne for næsten dansk!

Der var altså god grund til at satse på en tur til Færøerne, også for at opleve den smukke natur.

Planlægning i 5 år

Manden bag den ambitiøse tur var Erik Fey, leder af Hjørring Rejsecenter. I 2010 tog han kontakt til personer, der havde erfaring med solformørkelsesrejser, herunder Gunnar Tyrsted, der er formand for Københavns Astronomiske Forening [1], Janaki Lund Jensen, der har rejst efter mange solformørkelser samt undertegnede. En kort beskrivelse af kommende totale solformørkelser blev bragt i KVANT i 2009 [2], sammen med en beskrivelse af den store solformørkelse i Kina 2009.

Erik rådførte sig om, hvordan en tur kunne arrangeres. Der var alt for få hotelplasser, så ideen om at leje et stort skib blev til. Skibet kunne eventuelt sejle ud på dagen, for at komme fri af skyerne, der har en tendens til at samle sig omkring øerne. Denne idé blev dog senere droppet.

Figur 1. Rejsearrangør Erik Fey, ved "Princess Seaways", der bragte godt 800 gæster til solformørkelsen på Færøerne.

Knap to år før solformørkelsen blev DFDS-færgen "Princess Seaways" chartret. Den sejler normalt mellem Amsterdam og Newcastle, men skulle på denne tur sejle videre til Færøerne og bagefter retur til Amsterdam. Rejsen blev bl.a. annonceret i KVANT [3]. Færgen havde kapacitet til 1400 personer og der var i alt godt

800 passagerer og over ti busser. Mange af gæsterne blev samlet op i busser forskellige steder i Danmark og kørte om natten, mens andre fløj til Amsterdam. Herfra sejlede færgen med gæsterne fra Danmark (ca. 100), Sverige, Tyskland og Holland samt de danske busser, til Newcastle, hvor flere hundrede engelske passagerer og flere busser kom til.

Vores færge var for lang til Tórshavns kajplads, som desuden var optaget af "Smyril Line", der sejler fast mellem Hirtshals og Tórshavn. Princess Seaways lå derfor til kaj i en lidt større containerhavn i en fjord nord for Tórshavn, ca. 20 min. i bil fra byen.

Figur 2. Færgen lå i Kollafjórður lidt nord for Tórshavn.

Der var i alt fem færger, der fungerede som hoteller. Færøerne har kun omkring 500 sengepladser til turister. Mange turister blev derfor privat indkvarteret, men uden hotelfærgerne var det ikke gået. Sidst i marts er der normalt kun mellem 0 og 50 turister, men i år var der i dagene omkring solformørkelsen ca. 8000 turister! En sand invasion, som det også var forudset i KVANT [3].

Sightseeing og foredrag

I Newcastle skulle alle fra borde, og her var mange på en tur til "Hadrians Mur", nær grænsen til Skotland. På Færøerne var der bl.a. en tur til Tórshavns historiske centrum og ture rundt på Færøerne med sejlture inkluderet. Uanset hvor man rejser hen i verden og hvor (u-)heldig man er med selve formørkelsen, vil disse oplevelser ofte være gode minder.

På færgen blev der holdt en række foredrag af flere foredragsholdere, der talte om forskellige aspekter af solformørkelser. De blev holdt i en mindre biografsal med plads til 80 personer. Foredragene var et tilløbsstykke og folk stod i kø en halv time før, for at få en plads. Om det var fordi gæsterne var interesseret i astronomi eller fordi der ikke var trådløst netværk på skibet, og derfor ikke så meget andet at lave, vides ikke. Lokalet var i hvert fald underdimensioneret og mange gik forgæves.

Figur 3. Foredrag med Fred Espenak om "Solformørkelser og Saros-perioden".

De mest efterspurgte foredrag var med én af verdens førende eksperter indenfor solformørkelser, amerikaneren Fred Espenak, også kaldet "Mr. Solar Eclipse". Han har rejst efter godt 25 totale solformørkelser og udregner mange af de kort over formørkelsesbæltet, som alle rejser efter [4]. Hans foredrag blev holdt flere gange og var meget populært.

Jeg holdt selv et par foredrag om totale solformørkelser med fokus på den aktuelle formørkelse samt et foredrag om den totale solformørkelse i Danmark i 1851.

Solformørkelsen

På selve dagen, den 20. marts, var der morgenmad fra kl. 5.30, med friskbagte rundstykker og blødkogte æg. Imponerende at køkkenet kunne følge med, så alle 800 gæster fik spist på en halv time. Busserne kørte os til Hotel Føroyar, som ligger på fjeldet ovenfor Tórshavn.

En gruppe danskere, bl.a. flere fra KAF, begyndte at stille kikkerter og fotoudstyr op i første række med en smuk udsigt ned over Tórshavn og øen Nólsoy (figur 4).

Figur 4. Opstilling med udsigt over Tórshavn og øen Nólsoy øst for Tórshavn.

Figur 5. Den partielle del fotograferet med et almindeligt kompaktkamera gennem en fuglekikkert.

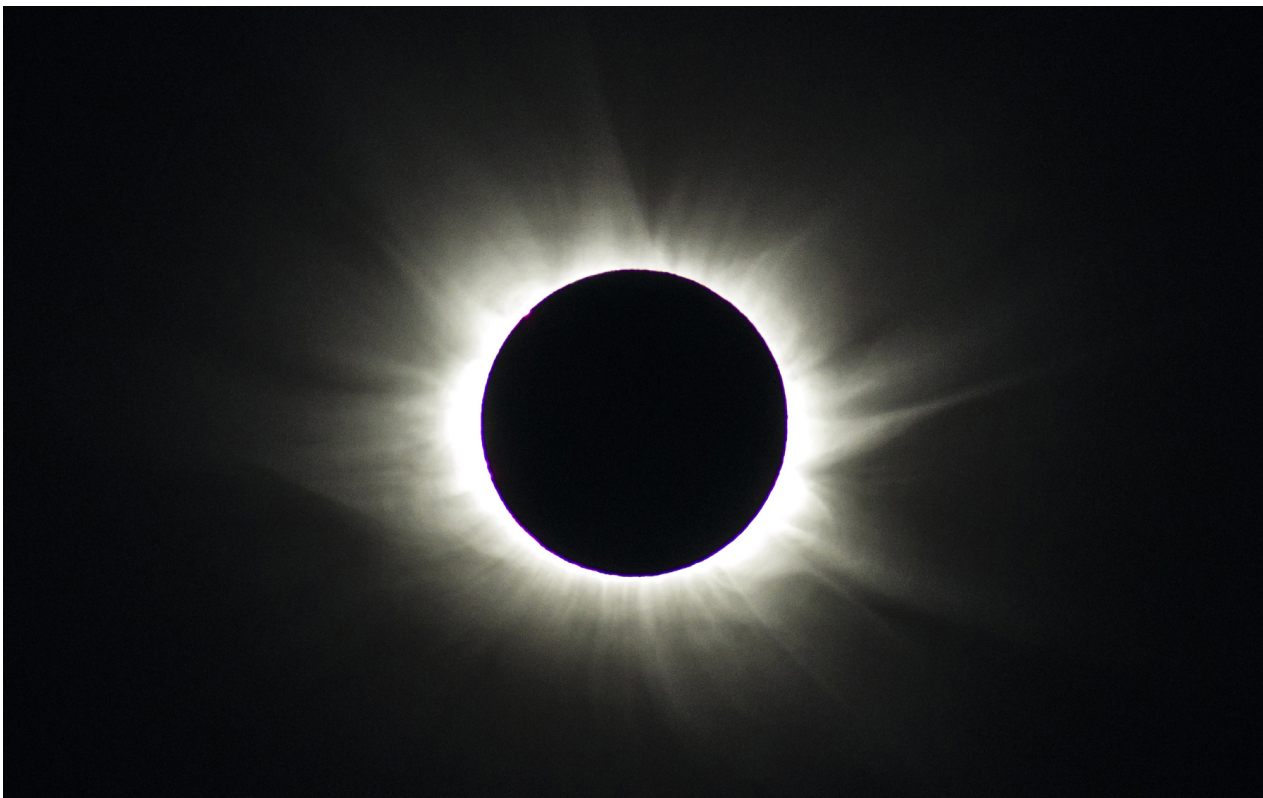
Men det blæste koldt og begyndte også snart at regne. Stativerne væltede i vinden og efterhånden gik allesammen i læ længere oppe ved hotellet eller indenfor, hvor man kunne varme sig eller købe kaffe. Vi kunne desværre ikke se første kontakt. Men da Solen kunne ses igennem skyerne steg forventningerne (figur 5). Den delvise fase så vi kun glimtvis, hvilket øgede dramatikken, men flere skyer trak efterhånden op og dækkede næsten hele himlen.

I Månens skygge

Da totaliteten indtraf, var skyerne stadig så tætte, at vi ikke kunne se noget af Solen. Men lyset forsvandt alligevel og i de to minutter, hvor vi stod i Månens kerneskygge, var det næsten helt mørkt. Figur 6 viser en serie stillbilleder fra en film [5]. En meget speciel stilhed sænkede sig, kun forstyrret af de to vejrmænd fra henholdsvis DR og TV2, som stod og kommenterede begivenheden højlydt. Alle andre sagde næsten ingenting, men gik rundt og filmede.

Figur 6. Mørket sænkede sig på få minutter og varede godt to minutter, hvorefter lyset vendte ligeså hurtigt tilbage. Billedserien er stillbilleder fra en film og er taget henholdsvis (fra toppen og ned): 1) ca. ét minut før totaliteten, 2) et halvt minut før totaliteten, 3) midt under totaliteten og 4) godt ét minut efter totaliteten. Mellem det første og det sidste billede er der kun gået 3 min.

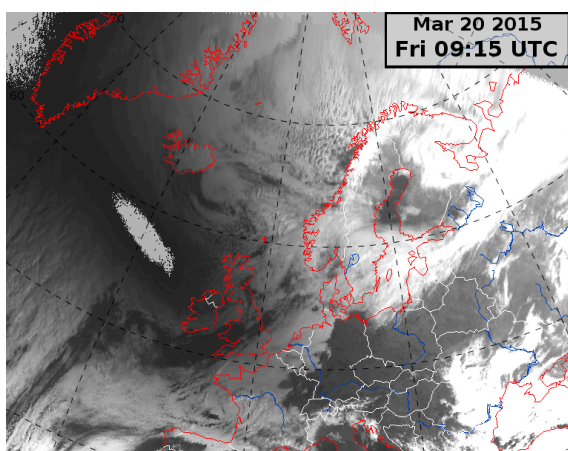

Figur 7. Solen under den totale fase, fotograferet af den schweiziske fotograf Pierre Pallez, fra byen Sandavágur på øen Vágar. Han stod tæt ved havet og ventede i mere end en time i regn og kraftig blæst, men var heldig at skyerne fjernede sig under totaliteten, så han kunne nyde og forevige dette syn. Billedet på forsiden af bladet er af samme fotograf. Foto: Pierre Pallez.

Der er tradition for, at drikke champagne efter en total solformørkelse næsten uanset om det har været en succes eller fiasko. Rejseselskabet var for stort til, at der var sørget for dette ritual. Men vi var et par stykker, som havde købt en flaske på færgen og vi skålede med folk vi kendte. Gunnar havde købt en “guldchampagne”, som bl.a. blev filmet af TV2.

Hvordan så totaliteten ud?

Det meste af Færøerne (og i øvrigt også Danmark) var overskyet, men der var huller enkelte steder. Vi hørte bagefter om nogle der havde set totaliteten lige nede i Tórshavn! Med et så stort selskab, og i så omskifteligt et klima, kunne vi ikke flytte os efter vejret.

Figur 8. Skyerne dækkede store dele af Nordeuropa under solformørkelsen. Den grå elliptiske plet, syd for Island, er Månens kerneskygge, der var for mørk for kameraet, som derfor slog fra. Foto fra Eumetsats Meteosat 10-satellit nedtaget og behandlet ved DMI af Søren Brodersen.

På Færøerne var der nogle heldige, som oplevede totaliteten, se figur 7. På Svalbard var det mere klart. Over skyerne fløj bl.a. en helikopter, der filmede totaliteten [6], et fly med danskere, der havde vundet turen, samt et hold franske astronomer, herunder solformørkelses-eksperten Xavier Jubier, der har dokumenteret det [7].

Kunst og souvenirs

Flere færøske kunstnere havde fortolket begivenheden i motiver, der prydede både frimærker, smykker, plakater og andre souvenirs [8], og det lokale bryggeri havde trykt særlige øletiketter, se figur 9.

Figur 9. Øverst: To frimærker med solformørkelsen og øen Nólsoy. Nederst t.v.: Motivet af en total solformørkelse på en t-shirt opbygget af næbbene fra den færøske fugl lunden. Nederst t.h.: Øletiket.

Kommende totale solformørkelser

Der var naturligvis skuffelse over, at vi ikke fik set Solens korona og de fænomener, der ledsager totaliteten. Men vi var mange, der fik en fælles oplevelse af mørket i Månens skygge. Den fantastiske færøske natur var også turen værd og der blev knyttet nye venskaber.

Planlægningen af rejser til kommende totale solformørkelser er i fuld gang. Den 9. marts 2016 kan man opleve én i Indonesien. Flere rejsebureauer er klar.

Den 21. august 2017 passerer en total solformørkelse tværs igennem USA fra Oregon til South Carolina [9]. Et familievenligt udflugtsmål sidst på sommeren.

Der er ingen total solformørkelse i 2018. Derefter skal man helt til Chile eller Argentina i 2019 (2. juli) og 2020 (14. december) eller Antarktis i 2021 (4. december). 2022 har ingen total solformørkelse.

I 2023 (20. april) indtræffer en "hybrid solformørkelse" i Australien og Indonesien. Den starter og slutter som ringformet men er total i midten af sporet. I 2024 (8. april) er der en total solformørkelse i Mexico, USA og Canada. 2025 har ingen total solformørkelse.

Den næste i Europa, den 12. august 2026, passerer Grønland, Island og Spanien. Detaljerede kort kan findes på websiderne [4] og [10].

Efterfølgende holdt Gunnar Tyrsted et foredrag om turen i KAF [1]. Denne artikel bygger bl.a. på dette.

Litteratur

- [1] Københavns Astronomiske Forening, <http://kaf-astronomi.dk>.
- [2] Michael Cramer Andersen (2009), Totale solformørkelser nu og i fremtiden, *KVANT* nr. 3, oktober 2009.
- [3] Erik Fey (2013), Færøerne venter invasion ved total solformørkelse, *KVANT* nr. 3, september 2013.
- [4] Fred Espenak, Predictions for Solar and Lunar Eclipses, <http://www.eclipsewise.com>.
- [5] Dag bliver til nat. Total solformørkelse 20. marts 2015, <https://www.youtube.com/watch?v=5V9JQbli1Ac>
- [6] Total Solar Eclipse 2015, video filmet fra en helikopter, <http://vimeo.com/122780298>.
- [7] Xavier Jubiers hjemmeside, <http://xjubier.free.fr/en/>
- [8] Færøernes information om solformørkelsen, <http://www.solareclipse.fo/information/>
- [9] Great American Eclipse, <http://www.greatamericaneclipse.com>.
- [10] Michael Zeiler, Eclipse Maps, <http://www.eclipse-maps.com>.

Michael Cramer Andersen var på sin femte rejse for at se en total solformørkelse. Denne gang sammen med sin 8-årige søn Julius, der havde set én i Kina.

Kina 2009. Foto: Mikael Svalgaard

SOLFORMØRKELSE I INDONESIAEN

Bali – Sulawesi – Kommodo

Oplev den totale solformørkelse i Indonesien den 9. marts 2016.

Vi iagttager fænomenet på den mangfoldige ø Sulawesi. Solformørkelsen er i centrum på denne rejse, men blandt mange andre højdepunkter er komodovaranerne, verdens sidste fortidsøgler i fri natur.

De lever i Komodo nationalparken, der er udnævnt til et af verdens 7 naturvidundere.

På Sulawesi ser vi høje bjerge, dybe dale, frodig natur, grønne risterasser, lokale markeder og den selvstændige kultur hos Toraja-folket.

På Bali besøger vi den kulturelle hovedstad Ubud. Viktors Farmor har stor erfaring i solformørkelsesrejser til f. eks. Tyrkiet, Sibirien, Kina, Australien og Etiopien.

Fysiker Mikael Svalgaard er tilstede med teleskop der har et avanceret solfilter under selve formørkelsen på Sulawesi.

16 dage · 28.800 kr · 4. til 19. marts 2016

Viktors Farmor

WORLD-WIDE EXPEDITIONS

Rundrejser med dansk rejseleder
Små grupper: Max 12 til 20 deltagere
86 22 71 81 · www.viktorsfarmor.dk